

МОЛИЯВИЙ ҲИСОБОТЛАР ЁРДАМИДА ТАҲЛИЛЛАРНИ АМАЛГА ОШИРИШ**Абдуллаев Адҳамжон Асрорович**

Бизнес ва тадбиркорлик олий мактаб тингловчиси

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7162283>

Аннотация. Қарор қабул қилишда ва иқтисодиётни такомиллаштиришда муҳим омиллардан бири сифатли маълумотларнинг мавжудлиги. Ушбу маълумотларнинг катта қисми бухгалтерия ҳисоби ахборот тизимлари ва молиявий ҳисоботлардан олинади. Молиявий ҳисоботлар маълум бир компания бизнесининг ҳақиқий ҳолатининг реал ва объектив кўринишини бериши керак. Бошқача қилиб айтадиган бўлсак, молиявий ҳисоботларни қарор қабул қилиш функцияси сифатида кўриб чиқиш контекстида шуни такидлаш керакки, турли фойдаланувчилар ушбу ҳисоботларни қандай “ўқишни” билишлари керак. Молиявий ҳисоботларнинг мазмунини “ўқиш” бизнесни тушуниш учун турли хил воситалар ва таҳлил процедураларини тақдим этади. Лекин бухгалтерия ҳисоботлари ва молиявий маълумотларга асосланган соддалаштирилган бошқарув жараёни бизнес сифати учун энг муҳим шартлардан биридир.

Калит сўзлар: рентабиллик, вертикал таҳлил, горизонтал таҳлил, молиявий маълумотлар, қарорлар қабул қилиш жараёни, молиявий ҳисобот, коэффицентлар.

ПРОВЕДЕНИЕ АНАЛИЗА С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ФИНАНСОВЫХ ОТЧЕТОВ

Аннотация. Одним из важных допущений в процессе принятия решений и экономике совершенствования является наличие качественной информации. Значительное количество этой информации поступает из информационных систем бухгалтерского учета и из финансовой отчетности. Финансовая отчетность должна давать реалистичную и объективную картину реального состояния бизнеса определенной компании. Другими словами, аудит финансовой заявления понятны, за счет чего обеспечивается точность. В контексте рассмотрения финансовых отчетов как функции принятия решений важно подчеркнуть, что разные пользователи должны знать, как «читать» эти отчеты. «Чтение» содержания финансовой отчетности предоставляет целый ряд различных инструментов и процедур анализа для понимания бизнеса. А отлаженный процесс управления на основе бухгалтерской отчетности и финансовой информации является одной из важнейших предпосылок качества бизнеса.

Ключевые слова: прибыльность, вертикальный анализ, горизонтальный анализ, финансовые данные, процесс принятия решений, финансовая отчетность, коэффицентны.

CONDUCTING ANALYZES USING FINANCIAL STATEMENT

Abstract. One of important assumptions in decision making process and improvement economy is existence of quality information. Significant number of this information comes from accounting information systems and from financial statements. Financial statements have to provide realistic and objective picture of realistic business condition of certain company. In other words, auditing of financial statements is understandable, by which accuracy is ensured. In context of consideration of financial statements as a function of decision making it is important to emphasize that different users must know how to “read” those statements. “Reading” contents of financial statements provide whole number of different instruments and analyses procedures for understanding business. A well-established process of management on

the basis of the financial statements and financial information is one of the most significant presumptions of the quality business.

Keywords: *profitability, vertical analysis, horizontal analysis, financial data, decision making process, financial reporting, ratios.*

КИРИШ

Иқтисодий ва модернизация қилиш шароитида мамлакатда ҳақиқий мулкдорлар синфини шакллантириш иқтисодий ислохотларнинг устувор йўналишларидан ҳисобланади. Бу жараён мулкни давлат тасарруфидан чиқариш, хусусийлаштириш ва акциядорлаштириш каби иқтисодий ислохотларнинг амалдаги натижаси билан бевосита боғлиқдир. Акциядорлик жамиятлари ўз хўжалик фаолиятнинг натижаси фойда ёки зарардир. Барча корхона ва ташкилотлар ўз олдига қўйилган асосий мақсади фойда олишдир. Корхона ва ташкилотлар ҳамда тадбиркорлар қайси тармоқ ва фаолият фойдани кўпроқ келтирадиган бўлса сармояни шу ерга жалб қилиб ва барча имкониятларини ишга солиб шу фаолиятни ривожлантириш, рентабеллик даражасини оширишга, кўпроқ фойда олишга интиладилар. Корхонада самарадорликка эришишда энг муҳим омиллардан бири ўз вақтида тўғри қарор қабул қила олишдир.

ТАДҚИҚОТ МАТЕРИАЛЛАРИ ВА МЕТОДОЛОГИЯСИ

Молиявий натижаларни молиявий ҳисоботдан акс эттириш масаласи энг муҳим масала ҳисобланади. Бунда қуйидаги талабларга амал қилинади.

Активларнинг кўпайиши ва мажбуриятларнинг камайиши билан боғлиқ бўлган бўлғуси иқтисодий фойданинг ўлчанган кўпайиши пайдо бўлганда-даромад молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисоботда акс этади. Даромадларни тан олиш активларнинг кўпайиши ва мажбуриятларнинг камайишини акс эттириш билан бир вақтда юзага келиши лозим.

Харажат-активларнинг камайиши ва мажбуриятларнинг кўпайиши билан боғлиқ бўлган бўлғуси иқтисодий фойданинг ўлчанган камайиши пайдо бўлганда молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисоботда акс этади. Харажатларни тан олиш мажбуриятлардаги кўпайиш ёки активларнинг камайишини акс эттириш билан бир вақтда юзага келиши лозим.

Молиявий ҳисобот - бу бизнес тўғрисида учта ҳисоботнинг бирлаштирилиши. Уларда пул оқимлари тўғрисидаги ҳисобот, даромадлар тўғрисидаги ҳисобот ва компания баланси мавжуд. Учталаси ҳам биргаликда бизнеснинг соғлиғи тўғрисида умумий тасаввур ҳосил қилади.

ТАДҚИҚОТ НАТИЖАЛАРИ

Харажатларни белгилаш мулкни, ишлаб чиқаришни бошқариш билан ҳамда маҳсулот сотиш, ишларни бажариш, хизматлар кўрсатиш ва зарарлар билан боғлиқ. Улар одатда пул маблағлари, моддий захиралар, иншоотлар, ускуналар ва бошқа активларнинг чиқиб кетиши ёки улардан фойдаланилиш, ишлатиш шаклида бўлиши мумкин.

Молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисоботни ўқишда унинг сатрлар буйича кўрсаткичлар таркибланишига, молиявий натижавийликни характерловчи умумий каторларнинг қиймат ифодасига, ҳисобот даври ва ўтган йилнинг шу даври буйича маълумотларга умумий изох берилади.

Вертикал таҳлилда молиявий натижаларнинг шаклланишини бир қаторли ва кўп қаторли усулларида ўзаро фарқланишларга ва нисбий ўзгаришларига баҳо берилади.

Бунда асосий жиҳат якуний яъни жамланган молиявий натижалар қаторида таркиб бўйича фойда ва зарарларнинг салмоғига баҳо берилади.

Горизонтал таҳлилда эса молиявий натижаларнинг шаклланиш қаторлари, кўрсаткичлари бўйича даврий ўзгаришларига узгаришларига мутлақ ва нисбий ифодадаларда баҳо берилади.

Асосли ёки тренд таҳлилида молиявий натижалар ва улар таркибининг йиллар бўйича ўзгаришларига ва динамик ўзгаришларига баҳо берилади. Энг муҳим жиҳат асос йилига нисбатан ўзгаришларига баҳо беришга қаратилади.

Молиявий натижалар таҳлил ташқи ва ички субъектлар томонидан олиб борилади. Ички субъектлар томонидан олиб бориладиган таҳлил ички молиявий таҳлил қаторига киритилиб фақат шу корхонанинг ходимлари томонидан олиб борилади.

МУҲОКАМА

Бозор иқтисодиёти шароитида ҳар бир фирма ва компания ўзининг ишлаб чиқариш тижорат фаолиятидан кўпроқ даромад олишдан манфаатдор. Фаолият юритишнинг ҳозирги тизим шароитида фойда кўрсаткичи фирма ва компаниянинг асосий ва ахборот маблағларидан самарали фойдаланишни талаб ва эҳтиёжга қараб ишлаб чиқаришни мувофиқлаштириши, яъни ишлаб чиқарилаётган маҳсулот истеъмолчи талабига жавоб бера оладиган бўлиши, ишлаб чиқариш ҳаридор учун хизмат қилиши лозим.

Молиявий натижаларнинг миқдорида жуда кўп омиллар таъсир қилади. Масалан, инфляция, валютанинг ўзгариб туриши, кредит сиёсати ва бошқалар. Ишлаб чиқариш ва муомала жараёнидаги юқорида санаб ўтилган омиллар таъсири ҳисобга олинган ҳолда молиявий натижаларни аниқлаш лозим. Аниқланган молия натижаси ҳақиқатни тўғри ва аниқ акс эттириши лозим. Шунинг учун ҳам корхоналарда бухгалтерия ҳисобини тўғри юритиш ва олинган фойда миқдорини тўғри аниқлаш зарур. Фойда миқдорининг камайиши давлат бюджетига тўланиши лозим бўлган маблағ миқдорининг камайишига ва бу, ўз навбатида, бюджет ҳисобидан амалга ошириладиган харажатлар миқдорининг камайишига олиб келади. Зарарга ишлайдиган корхоналар эса охир-оқибатда “синади”, яъни инқирозга учрайди. Шунинг учун ҳам зарарга ишлайдиган корхоналар ўз харажатларини ўзлари қоплашлари, бунинг учун қоплаш йўллари ишлаб чиқишлари керак.

Бизнес фаолиятида маҳсулот ишлаб чиқариш рентабеллиги кўрсаткичи муайян маҳсулотнинг самарасини, аниқроғи, унинг нечоғлик фойдалилик даражасини кўрсатиб беради. Яъни, маҳсулот ишлаб чиқаришга сарфланган бир сўмлик харажат қанча фоиз фойда келтиради ёки келтирди деган саволга жавоб беради. Демак, маҳсулот ишлаб чиқариш рентабеллигини тобора ошира боришга эришиш ҳар бир хўжалик субъекти олдида турган муҳим тадбирлардан бири экан.

ХУЛОСА

Бухгалтерия ҳисоби ахборот тизими турли хил маълумотларнинг бутун мажмуасини ҳар хил фойдаланувчилар учун тайёрлайди. Биз бутун компаниянинг бизнес сифатини ўлчамимиз ва текширишимиз мумкин бухгалтерия ҳисоби ва молиявий маълумотлар орқали. Шу нуқтаи назардан биз молиявий ҳолат, бизнес самарадорлиги ва пул оқимининг тўғри ва адолатли тақдим этилишини текшираемиз. Муваффақиятли бизнес - бу бизнес фаолиятини узоқ вақт давомида тегишли даражадаги хавфсизлик ва бизнес самарадорлигига олиб келади. Бизнес хавфсизлиги, биринчи навбатда, баланс ва унинг самарадорлиги асосида текширилади фойда ва

зарар ҳисобининг асоси ҳисобланади. Бироқ, бизнес сифати ҳақида тўлиқроқ билиш учун биз бошқа ҳисоботлардаги маълумотларни кўриб чиқишимиз керак, масалан, пул оқими тўғрисидаги ҳисобот. Бизнеснинг хавфсизлиги ва самарадорлиги тўғрисидаги ихчам баёнот молиявий кўрсаткичлар бўйича рўйхатга олинади. Шунга кўра, молиявий кўрсаткичлар бизнес сифатини ўлчаш контекстида текширилиши мумкин. Турли нисбат қийматлари бизнес сифатининг турли даражаларини белгилайди. Ҳозирги бизнес сифатини аниқлаш орқали компаниянинг ривожланиши ва мавжудлиги учун баъзи муҳим тахминлар баҳоланади. Шу нуқтаи назардан, молиявий маълумотлар ҳозирги бизнес сифатини баҳолашда ва янада муваффақиятли бизнес учун тахминларни яратишда жуда фойдали бўлиши мумкин деган хулосага келишимиз мумкин.

REFERENCES

1. “Молиявий таҳлил” Воҳобов А.В, Ибрагимов А.Т. Дарслик. Тошкент молия институти. 2002 йил.
2. “Молиявий ва бошқарув таҳлили”. Хақимов Б.Ж ва бошқалар. Тошкент молия институти. 2013 йил.
3. Балабанов И.Т. Практикум по финансовому менеджменту. 2-изд. -М.: Финанси и статистика, 2000
4. Ван Хорн ДЖ. Вахович М. Основы финансового менеджмента. М., Финансы и статистики. 2002
5. Besley & Brigham, 2009, pp. 124-135.